

Bruk av referanser i optometriske fagartikler

(Noen veiledende råd til framtidige artikkelforfattere)

På oppfordring fra redaksjonskomitéen i *Optikeren* tar denne artikkelen for seg referansebruk i optometriske fagartikler. *Optikeren* innfører ikke med dette rigide krav til utforming av fagartikler, men ønsker en noe mer helhetlig utforming av artiklers litteraturhenvisninger og referansebruk. Innsikt i litteraturhenvisninger og oppbygging av referanselister er også nyttig i forbindelse med utarbeidelse av prosjekt- og forskningsrapporter, både for optiker- og mastergradsstudenter.

AV MAGNE HELLAND OG JANNE HERHOLDT DUGSTAD

INTRODUKSJON

Selv om *Optikeren* ikke er å betrakte som et vitenskapelig fagtidsskrift med rigide føringer til hvordan artikler skal utformes, er en viss ensartethet ønskelig. For strenge krav vil kunne føre til at verdifulle innlegg aldri kommer på trykk, mens en for liberal holdning fra en redaktør/tidsskriftsredaksjon vil på sikt svekke et fagtidsskrifts kvalitet og troverdighet. Siden det første prøvenummeret i 1980 har *Optikeren* utviklet seg til et seriøst fagtidsskrift for norsk optometri, med mange lesere også i andre nordiske land og innen andre etablerte helseprofesjoner. Dette er en utvikling som ønskes videreført.

Enhver redaksjonskomité mottar manuskripter av ulik kvalitet. Noen kan nærmest settes på trykk som de er, mens andre må igjennom en prosess hvor manuskriptet «vandrer» mellom artikkelforfatteren(e) og redaksjonskomitéen flere ganger. For å lette denne prosessen har mange tidsskrifter utarbeidet en egen «veiledning for manuskriptforfattere» eller «instructions to authors». Eksempler på noen optometriske fagtidsskrifter med slik veiledning er; *Ophthalmic and Physiological Optics*, *Journal of the American Optometric Association* og *Optometry and Vision Science*. Typisk trykkes denne veiledningen i hvert enkelt nummer og da vanligvis helt foran eller helt bak i tidsskriftet.

Tidsskrift for Den norske lægeforsking har utarbeidet et eget hefte som heter *Skikk og bruk i Tidsskriftet* (1). Dette er et hefte som går meget detaljert til verks. Innholdet i dette heftet er også lagt ut på Inter-

nett (2). Denne typen veiledning tar for seg svært mange forhold ved skrivning av fagartikler og kommunikasjon mellom manuskriptforfattere og det enkelte fagtidsskrift.

Informasjon om hvordan fagartikler bør utformes er også omtalt i separate bøker. Noen eksempler på slike bøker er *Research - How to plan, speak and write about it* (3) og *The health professional's guide to writing for publications* (4). Videre blir temaet sporadisk tatt opp på generell basis i både medisinske og optometriske fagtidsskrifter (5-7).

Formålet med denne artikkelen er imidlertid ikke å beskrive generelle forhold rundt artikkelutforming, men å diskutere litteraturhenvisninger og referansebruk. For en inngående diskusjon om litteraturhenvisninger og referansebruk etter bestemte metoder og i konkrete fagtidsskrifter vises det til litteratur omtalt i artikkelen.

LITTERATURHENVISNINGER OG REFERANSEBRUK

Enhver fagartikkel vil få større faglig tyngde dersom anbefalte prosedyrer, påstander, andres forskningsresultater, konkrete tall osv. underbygges med henvisninger til andre publiserte undersøkelser og studier. Videre vil en sammenligning av egne resultater og funn med lignende studier gjøre artikkelen mer verdifull for andre lesere. Det er ikke nødvendig å bruke referanser dersom en oppgir noe som er «allment kjent» i fagmiljøet.

Det er viktig at de referansene som oppgis faktisk er lest, og at innholdet er relevant for artikkelen som ønskes publisert. For kun å få med

svært relevante referanser og for å unngå alt for lange referanselister, setter en del tidsskrifter normalt en øvre grense på rundt 20 referanser. Dette gjelder eksempelvis *Tidsskrift for Den norske lægeforsking*. Videre er det ikke uvanlig at tidsskrifter stiller krav til at det kun kan henvises til publiserte arbeider. Det å henviser til det noen har sagt i en forelesning eller i et foredrag, eller i en personlig samtale, er med andre ord ikke alltid en relevant henvisning i en fagartikkel. Enkelte tidsskrifter godtar allikevel slike henvisninger dersom de innarbeides i selve teksten (f. eks.: Ovesen G, personlig meddelelse) og er forelagt den/de personer/institusjoner det vises til, før bruk.

Selv om det kan være små forskjeller mellom hvordan litteraturhenvisninger og referanselister oppgis i ulike tidsskrifter og i fagbøker, tas det som regel utgangspunkt i en av to alternative hovedmetoder. Den ene omtales ofte som Vancouvermetoden (8) og den andre som Harvardmetoden (3). Det foreligger også en egen ISO standard (the International Organization for Standardization) for bruk av referanser i dokumenter (9).

VANCOUVERMETODEN

Etter Vancouvermetoden skal litteraturhenvisningene ordnes numerisk i den rekkefølgen arbeidene første gang forekommer i teksten. Henvisninger i teksten angis med henvisningstall i parentes (f.eks. (23)^a - som i *Tidsskrift for Den norske lægeforsking*) eller ved hjelp av hevet

^a Litteraturhenvisninger fra 23 og oppover er kun fingerte henvisninger i denne artikkelen.

forminskett skrift (f.eks. ²⁴ – som i *Journal of the American Optometric Association*).

Litteraturhenvisningene i denne artikkelen er satt opp etter Vancouvermetoden og bruk av tall i parentes. I en artikkel om tonometri vil eksempelvis en setning kunne lyde; Kliniske undersøkelser av Tono-Pen har vist at måleresultater korresponderer godt med Goldmann applanasjonstonometri (10, 11).

Sett, om mulig, henvisningen til sist i setningen, for ikke å stykke opp språket unødvendig. Hvis forfatterens navn i spesielle tilfeller ønskes angitt, skrives f. eks. Jensen & Haug (25) eller (hvis flere enn to forfattere) Jensen og medarbeidere (26) har hevdet at .... Og mellom to forfatternavn betyr at det dreier seg om to separate arbeidere, f. eksempel Dahl & Arneberg (27) og Smith og medarbeidere (28) har funnet ... Som et alternativ til og medarbeidere benyttes det latinske uttrykket *et al* i flere fagtidsskrifter. I referanselisten skal imidlertid alle forfatternavnene være med. Årstall angis etter Vancouvermetoden i selve teksten

kun når man uttrykkelig ønsker å fremheve et kronologisk forhold.

Selve litteraturlisten settes opp i numerisk rekkefølge. Den første referansen som forekommer i teksten blir satt opp først, den andre som nummer to osv. Litteraturlisten avslutningsvis i denne artikkelen er satt opp etter Vancouvermetoden.

En fordel ved Vancouvermetoden er at henvisningene i selve teksten tar liten plass, og at den er oversiktlig og grei i bruk i artikler med relativt få litteraturhenvisninger. I omfattende artikler med mange referanser kan det være vanskelig å holde rede på fortløpende nummerering. Og dersom en ikke har et dataprogram som holder rede på sammenhengen mellom de ulike litteraturhenvisningene og benyttede nummer, venter en betydelig jobb ved endringer i manuskriptet.

HARVARDMETODEN

Etter Harvardmetoden oppgis referanser i teksten kun med forfatterens etternavn og publiseringsår. Dette gjøres vanligvis ved å oppgi forfatterens navn og utgivelsesår i parentes i teksten rett etter opplys-

ningene. I en artikkel om tonometri vil eksempelvis en setning kunne lyde; En klinisk undersøkelser av Tono-Pen har vist at måleresultater korresponderer godt med Goldmann applanasjonstonometri for intraokulære trykk i området 11 til 20 mmHg (Frenkel et al 1988). Dersom forfatterens navn i seg selv er viktig, innarbeides navnet som en del av setningen. Årstallet settes da alene i en parentes.

To åpenbare fordeler med Harvardmetoden er at man får informasjon, både om hvem det henvises til, og hvor gamle disse referansene er, etterhvert som man leser. For mange lesere er dette interessant informasjon. Det kan eksempelvis være arbeider publisert av kollegaer eller kjente internasjonale kapasiteter – og man slipper å hele tiden slå opp i den avsluttende referanseoversikten. Videre vil henvisninger til kun gamle og kanskje mindre aktuelle studier raskere bli synliggjort. Denne referansemetoden forutsetter at selve referanselisten ordnes alfabetisk. Dette vil være vesentlig enklere enn å holde rede på fortløpende nummerering som i Vancouvermetoden, særlig i artikler med mange referanser. Et kort artikkelavsnitt med påfølgende referanseliste basert på Harvardmetoden er gjengitt i figur 1.

Figur 1. Eksempel på artikkelavsnitt og referanseliste satt opp etter Harvardmetoden.

Artikkelavsnitt;

En norsk undersøkelse foretatt i Tromsø har vist at bruk av Tono-pen gir pålitelige måleresultater sammenlignet med Goldmann applanasjonstonometri (Christoffersen et al. 1993). Tonopenmålinger på pasienter som bruker kontaktlinser med moderate styrker gir for lave verdier med ca. 1,5 mmHg (Janoff 1991). Samme forfatter forsvarer bruk av Tono-pen for travle klinikere dersom 2,0 legges til den målte verdien. Andre studier har vist at Tono-pen og non-contact tonometri gir pålitelige trykkmålinger selv med kontaktlinser på (Scibilia et al. 1996) og at Goldman applanasjonstonometri kan utføres uten bedøvelse og bruk av fluorescein utenpå kontaktlinser (Lim et al. 1997)

Referanseliste;

Christoffersen, T., Fors, T., Ringberg, U., Holtedahl, K. (1993): Tonometry in the general practice setting (I): Tono-Pen compared to Goldmann applanation tonometry. *Acta Ophthalmol* (Copenh) 71, 103-108.

Janoff, L. E. (1991): Intraocular pressure measurements with the Tonopen II over a disposable soft lens. *International Contact Lens Clinic* 18, 246-249.

Lim, L., Ng, T. P., Tan, D. T. H. (1997): Accurate intraocular pressure measurement in contact lens wearers with normal pressures. *the CLAO journal* 23, 130-133.

Scibilia, G. D., Ehlers, W. H., Donshik, P. C. (1996): The effect of therapeutic contact lenses on intraocular pressure measurement. *the CLAO journal* 22, 262-265.

HVA BØR REFERANSELISTEN INNEHOLDE?

Hovedformålet med en referanseliste er å spesifisere alle henvisninger i teksten såpass detaljert at en hvilken som helst leser kan oppspore originalartiklene/kildene, og at denne informasjonen presenteres på en nøyaktig og ensartet måte.

En henvisning til en tidsskriftartikkel skal inneholde forfatterens etternavn og fornavnens initialer, artikkelens tittel, tidsskriftets navn (forkortes vanligvis i referanselisten i samsvar med **Index Medicus** (12)), årstall, volumnummer, og artikkelens første og siste side. Tidsskriftlisten i **Index Medicus** publiseres årlig som en separat publikasjon av US National Library of Medicine. En elektronisk versjon av listen er lagt ut på Internett (12), og kan også finnes via hovedsiden til US National Library of Medicine (13).

Henvisninger til bøker skal inneholde forfatterens etternavn og fornavnens initialer, bokens tittel, utgiversted, forlag (utgiver) og årstall. Etter Vancouvermetoden benyttes

den opplistede rekkefølgen ovenfor. Etter Harvardmetoden settes alltid publiseringsåret etter forfatterens etternavn og fornavnets initialer. Det er bedre å angi for mange enn for få opplysninger om en publikasjon. Husk at henvisningene skal hjelpe leseren til å finne den aktuelle kilden.

Videre er det viktig å kun sette opp referanser, som det faktisk er vist til i artikkelteksten. Det å inkludere urelevante referanser, eller referanser som ikke er nevnt i teksten, er direkte feil.

Selv om de aller fleste seriøse fagtidsskrifter følger hovedtrekk enten i Vancouver- eller Harvardmetoden, er det nesten alltid små forskjeller fra tidsskrift til tidsskrift. Dette gjelder for eksempel detaljer som; komma bruk etter forfatteretternavn, punktum eller ikke punktum etter fornavninitialer, bruk av bestemte skrifttyper (fonter) og kursiv, bruk av understrekning, og til dels også i hvilken rekkefølge informasjonen skal settes opp. Mange tidsskrift har idag også konkrete føringer om hvordan Internett-referanser skal settes opp.

Dersom et fagtidsskrift ikke har detaljerte føringer på hvordan litteraturhenvisninger skal settes opp i teksten og hvordan referanselisten skal settes opp avslutningsvis, vil det være lurt å benytte anbefalinger for et annet konkret tidsskrift som har slike føringer. Disse føringene bør følges nøye og systematisk. Figur 2 viser eksempler på referanselisteoppsett fra en del relevante fagtidsskrifter.

Avslutningsvis rettes det en stor takk til hovedbibliotekar Kari Fagerjord ved Høgskolen i Buskerud for verdifulle kommentarer og innspill til artikkelen.

Referanser;

1. Nylenna M. Skikk og bruk i Tidsskriftet. Oslo: Tidsskrift for Den norske lægeforening, 1997. (ISBN 82-90921-03-9).
2. Skikk og bruk i Tidsskriftet: <http://www.legeforeningen.no/tidsskriftet/skbruk> (07.03.98).
3. Hawkins C, Sorgi M. Research - How to plan, speak and write about it. Berlin: SpringerVerlag, 1985.
4. Weiss-Lambrou R. The health pro-

Figur 2. Eksempler på føring av litteraturhenvisninger fra ulike fagtidsskrifter

Acta Ophthalmologica (følger hovedtrekk i Harvardmetoden):

Kirkness CM, Ficker LA, Steele A McG & Rice NSC (1990): The success of penetrating keratoplasty for keratoconus. *Eye* 4: 673-688.

Journal of the America Optometric Association (følger hovedtrekk i Vancouvermetoden):

43. Rayner K, Bertera JH. Reading without a forea. *Science* 1979;206(4417):468-9.

Ophthalmic and Physiological Optics (OPO) (følger hovedtrekk i Harvardmetoden):

Yokota, M., Goshima, T. and Itoh, S. (1992). The effect of polymer structure on durability of high *Dk* gas permeable materials. *J. Br. Contact Lens Assoc* 15, 125129.

Optometry and Vision Science (tidsskrift):

44. Goss DA, Jackson TW. Clinical findings before the onset of myopia in youth: 3. Heterophoria. *Optom Vis Sci* 1996;73:269-7.

the CLAO journal (følger hovedtrekk i Vancouvermetoden):

41. Gunhefski L, Mannis MJ, Cullor JS, et al: In vitro antimicrobial activity of Shiva-11 against ocular pathogens. *Cornea* 1994; 3(3): 237-242.

Tidsskrift for Den norske lægeforening (følger hovedtrekk i Vancouvermetoden):

42 Lundar T. Hodeskader. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1992; 112: 1029-31.

professional's guide to writing for publications. Springfield: Charles C. Thomas Publishers, 1989. (ISBN 0-398-05592-0)

5. Fugelli P. Du skal skrive ditt fag. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1984, 104: 1343-6.

6. Lyle WM. The case of uniform submissions to optometric journals. *J Am Optom Assoc* 1987, 58: 875.

7. The International Style Guide Committee for Uniform Submissions to Optometric Journals. Uniform requirements for manuscripts submitted to optometric journals. *J Am Optom Assoc* 1989; 60: 550-54

8. The International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE). Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals. *Nord Med* 1997; 112:55-60

9. International Organization for Standardization: Documentation - Bibliographic references Content, form and structure. ISO 690, 2nd edition, 1987 (ref. nu. ISO 690: 1987 (E)).

10. Frenkel REP, Hong YJ, Shin DH:

Comparison of the Tono-Pen to the Goldmann Applanation Tonometer. *Arch Ophthalmol* 1988; 106: 750 - 753.

11. Minckler DS, Baerveldt G, Heuer DK: Clinical evaluation of the Oculab Tono-Pen. *Am J Ophthalmol* 1987;104: 168-173

12. List of journals indexed January 1998 - Abbreviated listing: <ftp://nlmpubs.nlm.nih.gov/online/journals/ljab.txt> (25.03.98)

13. National Library of Medicine: <http://www.nlm.nih.gov/> (25.03.98).

førstelektor/optiker Magne Helland og
høgskolelektor/optiker Janne Herholdt
Dugstad
Høgskolen i Buskerud
Avdeling for ingeniørutdanning
Institutt for optometri
Postboks 251
3601 Kongsberg
(e-post, Magne.Helland@hibu.no
Janne.Dugstad@hibu.no)